

O ochronę siedlisk owadów leśnych w zieleni miejskiej Łodzi

Owady leśne stanowią naturalny składnik fauny krajowej, dlatego ginące gatunki leśne muszą być chronione w pierwszej kolejności, zwłaszcza stanowiska ich występowania (Gutowski 1982).

Łódź leży na terenie dawnej Puszczy Łódzkiej. W rezerwacie „Polesie Konstanyńskie”, w Lesie Łagiewnickim oraz w niektórych parkach mających „puszczański rodowód” (Park „Źródlika”, Park im. J. Piłsudskiego, Park 3-Maja) zachowały się do dziś gatunki owadów będących relikdami fauny leśnej. Między innymi są to owady saproksyliczne, związane rozwojem z próchniejącym i gnijącym drewnem oraz towarzysząca im fauna drapieżców i pasożytów. Biocenotyczną rolę martwych drzew w lesie już dawno zauważono, szczególnie jako miejsce gniazdowania i poszukiwania pokarmu przez ptaki. W spróchniałym drewnie także szukają schronienia liczne owady drapieżne, np. biegacze *Carabus* sp. (Piotrowski i Wołk 1975). Budują tu także gniazda drapieżne żądłówki – grzebaczowate *Sphecidae* i osy samotnice *Eumenidae*. Los tej leśnej fauny jest zagrożony w związku z systematycznym oczyszczaniem parków i lasów komunalnych Łodzi ze spróchniałych drzew. W Lesie Łagiewnickim w latach 1988–1989 stwierdzono bogatą i interesującą faunę muchówek próchnożernych z rodziny bzygowatych *Syrphidae* (Tranda i Kowalczyk 1993). Prowadzone na dużą skalę od kilku lat „wyczesywanie” martwych drzew z lasu doprowadziło do zniszczenia stanowisk rzadkich gatunków. Obecnie nie potwierdzono takich muchówek, jak: *Berkshiria hungarica* (gatunek nowy dla Polski), *Brachyopa testacea*, *Myolepta vara*, *Xylota lenta*, *Callicera aenea*.

Także zbyt intensywnie prowadzone zabiegi pielęgnacyjne w parkach wywołują negatywne zmiany fauny. Dobrym przykładem jest, zdaniem autora, Park im. gen. Zaruskiego na Stokach. W latach 1986–1988 przeprowadzono w nim inwentaryzację żądłówek (Kowalczyk 1991), a w 1992 r. inwentaryzację ptaków (M. Kowalczyk, inf. ustna). W latach 1993–1994 wycięto w parku wszystkie spróchniałe drzewa i gałęzie, krzewy przycięto nisko przy ziemi, zgrabiono i spalono ściółkę oraz suche gałęzie, a obecnie trawniki systematycznie są koszone. Te zabiegi, przywracające estetyczny wygląd parku, doprowadziły do wyginięcia większości gatunków grzebaczowatych, gnieźdzących się w spróchniałym drewnie (12 gatunków z 40 tam stwierdzonych). Drastycznie zmalała liczba gatunków trzmieli (z 9 gatunków: *Bombus hortorum*, *B. pascuorum*, *B. hypnorum*, *B. pratorum*, *B. ruderarius*, *B. terrestris*, *B. cryptarum*, *B. sylvarum*, *B. lapidarius* pozostał tylko ostatni).

Liwidacji uległo także stanowisko nowej dla fauny Polski muchówki *Neopachygaster meromelaena*. Zmniejszyła się także liczba gnieźdzących się w parku ptaków. Z wcześniej obserwowanych 14 gatunków nie stwierdzono obecnie gniazd trznadla *Emberiza citrinella*, pokrzewki ogrodowej *Sylvia borin*, pierwiosnka *Phylloscopus collybita*, piecuszka *P. trochilus* i słowika rdzawego *Luscinia megarhynchos*.

Wraz z wyciętymi w parkach martwymi drzewami formy preimaginalne owadów trafiają na składowiska, gdzie następuje wyłot form dorosłych. Na jednym z takich składowisk autor stwierdził występowanie 33 gatunków żądłówek, w tym rzadkich, np. *Discoelius dufourii*, i z „Czerwonej listy”, np. *Euodynerus quadrifasciatus*, *Camponotus fallax* oraz rzadkie gatunki muchówek, np. *Hammerschmidtia ferruginea*. Natomiast na składowisku w Ogrodzie Botanicznym występowała rośliniarka *Tremex fuscicornis* i jej rzadko spotykane pasożyty *Ibalia jakowlewi* oraz zglębcze z rodzaju *Megarhyssa* sp. Jeżeli owady te złożą jaja w drewnie na składowisku, a jest to najbardziej prawdopodobne, ich los jest przesądzony, gdyż drewno jest przeznaczone na opał.

Zdaniem autora, w większych parkach z częścią leśną oraz w Lesie Łągiwnickim, w miejscach ustronnych i mniej uczęszczanych, należałoby pozostawić część martwych drzew, tworząc ostoje leśnej entomo-fauny. Ponieważ obecność takich drzew w parku lub w lesie kojarzy się społeczeństwu z zaniedbaniem, więc wydzielone miejsca powinny być zaopatrzone w tablice informujące o biocenotycznej roli spróchniałych drzew. Martwe drzewa powinny być ścięte i położone, aby nie zagrażały bezpieczeństwu ludzi. Leżący pień drzewa stanowi równie dobre miejsce odpoczynku jak parkowa ławka. Aby umożliwić gniazdowanie trzmie-li na wydzielonym terenie stanowiącym ostoję fauny, nie należy wygrabić ściółki spod krzewów. Można także stosować tam metody ochrony czynnej, np. zakładać sztuczne gniazda dla entomofagów (Gromadska 1978) czy podsiewać rośliny miododajne. Ochrona bioróżnorodności w parkach ma także wydźwięk dydaktyczny, gdyż są one głównym miejscem kontaktu miejskich dzieci z przyrodą.

Jan K. Kowalczyk

PIŚMIENNICTWO

Głowaciński Z. (red.) 1992. *Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*. Zakład Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN, Kraków.

Gromadska M. 1978. *Sztuczne gniazda dla entomofagów*. Przyr. Pol. 6: 26.

Gutowski J. M. 1982. *Problem ochrony owadów*. Parki Nar. i Rez. Przyr. 3, 1: 23–30.

Kowalczyk J. K. 1991. *Materiały do znajomości żądłówek (Hymenoptera, Aculeata)* Łodzi. Acta Univ. Lodz., Folia Zool. anthr. 7: 67–114.

Piotrowski W., Wołk K. 1975. *O biocenotycznej roli martwych drzew w ekosystemach leśnych*. Sylwan 8: 31–34.

Tranda E., Kowalczyk J. K. 1993. *Świat zwierzęcy*. W: *Środowisko geograficzne Polski Środkowej*. Wyd. UŁ, Łódź, s. 208–226.

Tereny kolejowe ostoją interesującej entomofauny

Autorzy prowadzili wieloletnie badania nad wybranymi grupami owadów (J. K. Kowalczyk – błonkówki i muchówki, Z. Śliwiński – motyle i chrząszcze) terenów kolejowych, głównie nasypów i wykopów oraz torowisk przebiegających przez lasy w okolicy Łodzi, Tomaszowa Mazowieckiego, Rogowa, na stacji kolejowej Łódź–Widzew oraz na nie istniejącym już torowisku tramwaju podmiejskiego w Modlicy. Z badań tych wynika, że nasypy i wykopy kolejowe, szczególnie o południowej wystawie, są miejscem bytowania licznych gatunków owadów ciepłolubnych, rzadkich w środkowej części kraju. Występują tu takie gatunki motyli, jak: karłatek akteon *Thymelicus acteon*, łowiony na torowiskach w Bratkowie w latach 1973–1980, szlaczkoń szafraniec *Colias myrmidone*, przeplatka didyma *Melithaea didyma*, modraszek argiades *Cupido argiades* i modraszek arion *Maculinea arion* – spotykane na torowiskach w południowej części Wyżyny Łódzkiej w Dębnie Opoczyńskiej, Bratkowie, Jeleniu, Przygłowie i Zaosiu. Na torowiskach na całym badanym obszarze często występuje chroniony paż królowej *Papilio machaon*. Do charakterystycznych motyli tu spotykanych należą sówki kapturnice: kapturnica piołunówka *Cucullia absinthii*, kapturnica byliczanka *C. artemisiae*, kapturnica wrotyczówka *C. tanacetii* i kapturnica trędownikówka *C. scrophulariae*. Gąsienice kapturnic zbierano na roślinach żywicielskich w Łodzi, Rogowie i w okolicy Tomaszowa Mazowieckiego.

Wzdłuż torowisk w Dębnie Opoczyńskiej, Wyknie i Zaosiu występują ciepłolubne motyle kraśniki: kraśnik dzięgielowiec *Zygaena angelicae*, kraśnik rogalik *Z. loti*, kraśnik zmienny *Z. ephialtes*. Ostatni z wymienionych gatunków stwierdzono w latach 1945–1980 na torowiskach tramwajowych w Modlicy i Rudzie Pabianickiej, po likwidacji linii tramwajowej gatunek ten wyginął.

Na murawach kserotermicznych przy torowiskach kolejowych występują ciepłolubne muchówki. W Łodzi–Widzewie złowiono okazałego, czarnego łowika *Dasypogon diadema*. Na innych stanowiskach stwierdzono ciepłolubne bzygowate: *Merodon avidus*, *Eumerus ovatus*, *E. sabulorum*. Na nasypie i w wykopie kolejowym w Łodzi–Widzewie